

Barış İçin Akademisyenler:

Yurt Dışında Yaşayan ve KHK ile İhraç Edilmiş Akademisyenlerin Uğradığı Hak İhlalleri

Türkiye İnsan Hakları Vakfı

27 Kasım 2020

Bu Suça Ortak Olmayacağız! başlıklı bildirin kamuoyuyla paylaşıldığı 10 Ocak 2016 tarihinden bu yana, bildiri imzacısı olan ve Türkiye üniversitelerinde çalışan akademisyenler ağır ve çoklu hak ihlallerine maruz bırakılmıştır¹. Bildirinin açıklanmasından bu yana geçen yaklaşık beş yıl içinde kamuda çalışması yasaklanan pek çok akademisyen, mesleklerini sürdürebilmek ve/veya geçimlerini sağlayabilmek için yurt dışına çıkmak durumunda bırakılmıştır.

İhraç edilen kamu personelinin Eylül 2016'dan bu yana Türkiye'de maruz bırakıldığı ağır ve çoklu hak ihlalleri, sınır-aşırı karakter kazanarak yurt dışında yaşayan akademisyenleri de tüm ağırlığıyla etkilemektedir. İhraç edilmiş ve yurt dışında yaşayan Barış Akademisyenleri, konsolosluklar, mahkemeler, ikinci devletlerin kurumları/uygulamaları ve göç ve iltica politikaları gibi geniş bir alana yayılan kanalla belirsizliğe hapsedilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti uyruğundan olan her kişinin hak ve sorumlulukları, yurt dışında yaşadığı ve çalıştığı süre için de geçerlidir. Ancak, ihraç edilen Barış için Akademisyenler için Ocak 2016'da başlayan suçlulaştırma, damgalama ve hak ihlallerinin de yurt dışına taşıdığı görülmektedir. İhraç edilmiş kişilere biçilen "sivil ölüm"ün yerini bulması için, konsolosluklar nezdinde vatandaş olmaktan kaynaklı hakların kullanılması engellenmiş, mahkeme kararları göz ardı edilmiş ve ağır bir keyfi yok sayma pratiği ortaya çıkmıştır.

¹ Barış için Akademisyenlerin maruz bırakıldığı ihlaller ve etkileri için bkz. TİHV. 2020. *Akademisyen İhraçları: Hak İhlalleri, Kayıplar ve Güçlenme Süreçleri*. Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları. İzmir <https://tihvakademi.org/wp-content/uploads/2020/02/akademisyenihraclariy.pdf>

Bu rapor, yurt dışında yaşayan ihraç edilmiş Barış için Akademisyenlerin yaklaşık beş yıldır maruz bırakıldıkları ve bir kısmı halihazırda devam eden ihlalleri konu almaktadır. söz konusu ihlaller, konsoloslukların hukuksuz ve keyfi uygulamaları, ikinci ülkelerin uygulamalarından kaynaklanan ihlaller, akademik ihlaller ve suçlulaştırma ve damgalama başlıkları altında değerlendirilmektedir. Rapor, Almanya ve Fransa'da farklı şehirlerde yaşayan ve farklı yasal statülerde bulunan dokuz akademisyenle yapılan mülakatlar neticesinde hazırlanmıştır. Rapor, ihlallerin yaygınlığını iddia etmemekle birlikte, aşağıda sıralan ihlallerin bir kişi için dahi gerçekleşmiş olmasının kabul edilemez olduğu ilkesinden hareket etmektedir. Öte yandan, aşağıda görüleceği üzere, ihlallerin kapsamının genişliği nedeniyle, konuyla ilgili daha kapsamlı çalışmaların yapılmasının elzem olduğu görülmektedir.

Yurt dışında yaşayan ihraç edilmiş Barış için Akademisyenlerin ihraçlarından bu yana, kendilerinin ve aile üyelerinin maruz bırakıldıkları ihlallere ilişkin Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın değerlendirmesi aşağıda sunulmuştur.

1. Konsolosluklarda İşlemlerin Engellenmesi

Konsolosluklar Dışişleri Bakanlığına bağlı Büyükelçiliklerin alt teşkilatı olarak yapılandırılmış olup, *Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına ve uyrukluğunu taşıyan tüzel kişilere yönelik konsolosluk işlemlerini yürütmek ve konsolosluk himayesi sağlamak ve 1963 tarihli Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesinde sayılan diğer görevleri ifa etmekle*² yükümlüdürler. Bu sözleşmenin konsoloslukların görevlerini tayin eden 5. maddesinin d fıkrasında *Gönderen Devlet uyruklarına pasaport ve seyahat belgeleri ve keza bu Devlete gitmeyi arzu eden kişilere vize ve gerekli belgeler vermek* olarak ifade edildiği üzere, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ilgili işlemlerini konsolosluklar yoluyla halledebilmelidir. Ne var ki bazı konsolosluklar, KHK yoluyla ihraç edilmiş T.C. vatandaşlarına hizmet vermeyi reddetmekte ve/veya hak kayıplarına sebep olabilecek biçimde işlemleri geciktirmektedir. Yurt dışında bulunan kişilerin, buldukları ülkede oturma ve çalışma izinleri de dahil olmak üzere her türlü resmi işlem için pasaport belgesinin öneminin yadsınması mümkün değilken, kişilerin vatandaşlıktan doğan hak olarak ve yurt dışında geçerli kimlik ve seyahat belgesi olan pasaportlarının verilmemesi çoklu kayıplara neden olmuştur.

² Dışişleri Bakanlığını Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun. Kanun no: 6004. 7/7/2010
<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6004.html>

Pasaport tahditleri ve sebep olduğu ihlaller

a) Geçerli pasaportu olmayan ve KHK ile ihraç edilmiş olmaları sebebiyle konsoloslukların pasaport vermeyi reddettiği akademisyenlerden bazıları, yaşadıkları ülkede oturma izni için başvuru yapamamış, kağıtsız durumuna düşmüştür. Oturma izni alabilmek için buldukları ülkelerin ilgili makamlarına geçerli pasaport belgesi sunamayan kişiler, söz konusu izni almak için konsoloslukların kendilerine pasaport düzenlemediğini kanıtlamak zorunda bırakılmışlardır. Şahitler huzurunda tutanak tutarak konsoloslukların ilgili işlemi yapmayı reddettiğini kayıt altına almak bu yollardan birisidir. Akademisyenlerin buldukları ülke ve/veya eyaletlerdeki oturma izni ile ilgili farklılaşan uygulamaları sebebiyle, dört yılı aşkın bir süre boyunca buldukları şehir sınırlarının dışına seyahat edemeyenler olmuştur. Bu kişilerin seyahat etme hakları, pasaportlarında tahdit olduğu süre boyunca ihlal edilmiştir.

b) Konsolosluklarda, pasaportunda tahdit olan kişilere, Türkiye'ye seyahat etmek istemeleri durumunda sadece Türkiye'ye yapılacak bir seyahatte kullanılabilen tek yön, tek sefer için geçerli olmak üzere ve düzenlendikten sonra bir hafta içinde kullanılması zorunlu olan seyahat belgesi temin edilebileceği sözlü olarak belirtilmiştir. Ayrıca, konsoloslukların ilgili kişinin ülkeye giriş yapacağına dair Türkiye'de yetkili kurumlara bilgi vereceği de belirtilmiştir. Buldukları ülkede süregiden bir hayatı ve çoğu durumda iş akdi olan kişilere, Türkiye'ye giriş yapmaları durumunda geri dönememeyi göze almak dışında bir ihtimal bırakılmamaktadır.

c) “Gizli” yürütölen soruşturmalar ve bildirim yapılmaksızın pasaporta konulan tahditler halihazırda yurt dışında bulunan akademisyenlerin kağıtsız durumuna düşmelerine sebebiyet verebilmiştir. Buna benzer durumlarda akademisyenler, bir yandan haklarında açılan “gizli” davalar hakkında bilgi edinme ve savunma haklarını kullanmaya çalışırken diğer yandan da buldukları ülkelerin yetkililerine süreci açıklamak zorunda kalmışlardır. Geçerli pasaportu olmayan kişilerin iltica başvurusu yapmaya zorlanırken, söz konusu durumda olan bir akademisyen Türkiye'deki avukatının Alman yetkililere yazdığı dilekçe ile hakkında yürütölen soruşturmaların sonucunu beklemek üzere, “pasaportsuz” ibaresini taşıyan altı aylık geçici oturma izni almıştır. Bu sürenin sonuna kadar pasaport alamadığı takdirde iltica başvurusu yapmak zorunda kalacağını belirtmiştir.

Savunma Hakkının Engellenmesi

Haklarında Türkiye'de süregiden ceza davası olan akademisyenler, konsolosluklar ile Türkiye ve buldukları ülkelerin mahkemelerinin keyfi tutumları sebebiyle savunma hakkı başta olmak üzere çoklu ihlallere maruz kalmışlardır.

a) Konsolosluklar, 1963 tarihli *Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesinin* j fıkrasında belirtildiği üzere, *Yürürlükteki uluslararası anlaşmalar uyarınca veya böyle anlaşmalar bulunmadığı takdirde kabul eden Devletin kanun ve düzenlemelerine uygun olacak şekilde, adli ve gayri adli evrakı ulaştırmak veya istinabeleri yerine getirmek* ile yükümlüdürler. Akademisyenlerin ilgili ülkedeki ikamet bildirimleri konsolosluga yapılmış olmasına ve e-devlet ve MERNİS sistemlerinde kayda geçirilmiş olmasına karşın, süregiden yargılamalarda gerekli tebligatların yurt dışındaki adreslerine hemen hiçbir zaman yapılmadığı görülmüştür. Bu nedenle birçok Barış Akademisyeni, kendisiyle ilgili Türkiye’de süren adli işlemler hakkında bilgi edinemediğinden itiraz ve savunma hakkından mahrum bırakılmıştır.

b) İstinabe, ilgili kişinin mahkemenin bulunduğu yerden başka bir yerdeki mahkemenin kendi adına yargısal iş ve işlemleri yerine getirmesidir. İstinabe, adil yargılanma ve savunma hakkının mutlak korunması ilkesi bakımından elzemedir. Türkiye dışında yaşayan ihraç edilmiş Barış için Akademisyenlerin süregiden ceza davalarında istinabe talepleri de çeşitli gerekçelerle Türkiye’deki yerel mahkemelerce reddedilmiş, konsolosluklar tarafından yerine getirilmemiş veya yurt dışı mahkemelerce reddedilmiştir.

Mersin’de yurtdışında yaşayan bir Barış Akademisyeni aleyhine devam etmekte olan bir ceza davası örneğinde mahkeme başkanı, AYM kararına ve diğer mahkemelerce dosya üzerinden verilen beraat kararlarına rağmen yargılanan kişinin ifadesini almadan beraat kararı vermeyi reddetmiştir. AYM kararına rağmen mahkemenin yargılamaya devam etmekteki ısrarı lekelenmeme hakkının ihlali anlamına gelmekle birlikte, ilgili kişinin yaşadığı şehirdeki konsoloslugin kişi hakkında KHK ile ihraç edilmiş olması sebebiyle her türlü işlemi yapmayı reddetmesi, adil yargılanma ve savunma hakkının da ihlaline yol açmaktadır. Söz konusu kişi süregiden davadan beraat edemediğinden pasaportu üzerindeki tahdit de kaldırılmamaktadır. Kişinin bu mağduriyeti giderilmediği takdirde, yakın zamanda kağıtsız duruma düşecektir.

Söz konusu kişi, Türkiye’deki mahkemeye iki sene boyunca yaşadığı kentteki konsolosluk yoluyla istinabe işlemi için talepte bulunmuştur. Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sisteminde (UYAP) istinabe talebi için mahkeme tarafından yazılan yazının konsolosluga ulaştığı görünüyor olmasına rağmen, konsolosluk tarafından belgenin ellerine ulaşmadığı ve bu konuda hiçbir işlem yapılmayacağı bildirilmiştir. Ancak bu durumun mahkemeye bildirilmesine rağmen mahkeme tarafından ısrarla konsolosluga yazı yazılarak kişinin ifadesi talep edilmektedir.

Bir başka örnekte ise istinabe talebi Türkiye'deki mahkeme tarafından "Almanya'nın terör örgütü propagandası yapma suçlarında istinabe kabul etmediği, bu nedenle yazılacak istinabe talebinin işlemsiz iade edileceği" gerekçesiyle reddedilmiştir³.

Eş ve çocuklara yönelik ihlaller

a) Konsolosluklar, pasaport dışında kimlik belgesi ve doğum belgesi gibi evrakları düzenleyen teşkilatlardır. Akademisyenlerin kendilerine ek olarak, çocuk ve eşlerine de bu belgelerin verilmediği görülmüştür. Bu belgelerin işe girme ve okul kaydı gibi işlemlerde zorunlu olduğu durumlarda, çalışma ve eğitim hakkının ihlali ortaya çıkmıştır.

b) Eş ve çocuklara pasaport verilmemesi, tahdit konulması ve/veya sürelerinin uzatılmaması, atfedilen suçla yargılanan kişilere ilişkin dahi kesinleşmiş mahkumiyet kararı bulunmazken, eş ve çocuklara uygulanan bu ceza, hem masumiyet karinesinin hem de suç ve cezanın kişiselliği ilkesinin ihlalidir. Ayrıca pasaport tahditlerinin bir yargı kararı olmaksızın uygulandığı hatırlanırsa, bir tür "yargısız" cezalandırmaya maruz kalanların, yakınlarının da cezalandırılması nedeniyle ağır bir suçluluk sarmalına girmelerinin sağlanmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Eşlere ve çocuklara yönelik bu pasaport tahdidi, bir örnekte pasaporta başvuran "kişinin eşinin ihraç edilmiş ve yurt dışında yaşıyor olması sebebiyle kendisine pasaport verilirse eşinin yanına gideceği ve tekrar dönmeyeceği" sebep gösterilerek uygulanmıştır. Suçun şahsiliği ve aile birliğinin korunması ilkelerine tümüyle aykırı olan bu gerekçe, bir hak ihlalinin nasıl çoklu hak ihlallerine dönüşebileceğinin de bir göstergesidir.

c) Konsoloslukların pasaport, kimlik, doğum belgesi belgelerini sağlamayı ve vekalet işlemlerini gerçekleştirmeyi olarak reddetmesi nedeniyle ortaya çıkan çoklu ihlallerden bir tanesinin de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Madde 8'in (özel hayat ve aile hayatına saygı) ihlali olduğu ileri sürülebilir. Yurt dışında yaşayan ihraç edilmiş akademisyenlerin vatandaşlıktan doğan haklarının *de facto* engellenmesi ve bunun neticesinde eşit vatandaşlık statüsünün ihlali hali kimliksiz kalmalarına, eğitim, çalışma ve seyahat hakkından mahrum kalmalarına ve en önemlisi ebeveynlerin çocuklarına yönelik ödev ve sorumluluklarının yerine getirilmesinin engellenmesine⁴ neden olmuştur. Bunun yanı sıra, yurt dışında yaşamak zorunda kalan ve seyahat hakları sınırlandırılmış olan akademisyenlerin çoğunun pasaportsuz kaldıkları sürece Türkiye'deki aileleriyle görüşemedikleri göz önüne alındığında, özel hayat ve aileye saygı ilkesinin ihlalinin ne kadar geniş bir yayılıma sahip olduğu görülecektir.

³ <https://barisicinakademi.net/node/1298>

⁴ Ebeveynlerin ödev ve sorumluluklarına ilişkin ihlal, Kıvılcım vs Türkiye (Başvuru no 15891/18) dosyasında öne sürülmüştür. Mahkeme henüz dosyayı karara bağlamamıştır. <https://afp.hypotheses.org/1417>

d) Ayrıca, konsolosluklar, vatandaşlarının evlilik işlemlerini gerçekleştirmek için de yetkilidir. Türkiye Cumhuriyeti nezdinde tanınan evlilik akdinin yapılması için yapılan bir başvuru, başvuran taraflardan birinin KHK ile ihraç edilmiş olması sebebiyle, konsolosluk tarafından reddedilmiştir. Pasaport tahdidinin kalkmasından sonra yapılan evlilik bildirim başvurusunda ise bilgisayar sisteminde eski tahdit ve KHK ile ihraç bilgisi görüldüğü için konsolosluğun işlemi gerçekleştirmekte zorluk çıkardığı örnekler bulunmaktadır.

Diğer ihlaller

a) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının resmi işlemlerini gerçekleştirme ve takip etmek üzere oluşturulmuş ve her vatandaşın erişimine açık olan e-devlet uygulamasına erişim için gerekli şifrenin verilmesinin konsolosluk tarafından reddedilmesi sonucunda kişiler kendilerine ilişkin bilgi ve belgelere; e-devlet sistemiyle entegre olan ve aleyhlerine açılan davaları takip edebilecekleri UYAP sistemine erişiminin engellendiği örnekler görülmüştür.

b) Yurtdışında yaşayan Barış için Akademisyenlerin pasaportları üzerindeki tahditleri kalktıktan sonra bile Konsolosluklar hem nüfus müdürlükleri hem de emniyet müdürlüğünden bilgi alarak işlem yaptıkları için, yurt dışında yaşayan ihraç edilmiş akademisyenlerin işlemleri uzun bir “inceleme” sürecine bırakılmıştır. Pasaport işlemlerinin nüfus müdürlüklerinden gerçekleştirilmesine ve bu sistemde tahdit görünmemesine rağmen, emniyet müdürlüklerinin sistemlerinde hala tahdit görünmesi sebebiyle pasaportların alınmasında aylar süren gecikmeler yaşanmıştır.

c) Seçme ve seçilme hakkı, anayasal bir haktır. Bu hakkını kullanmak isteyen ve yurt dışında yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları buldukları yerlerdeki konsolosluklara bildirim yaparak seçme haklarını kullanırlar. Konsolosluklar, görevlerinden pek çoğunu yerine getirmeyi keyfi ve hukuk dışı biçimde reddederken, seçimlerde oy kullanılması için gerekli düzenlemeleri yaptıkları anlaşılmaktadır. Yalnızca bir örnekte, konsolosluk kişinin ikamet bildirimi ve seçimde oy kullanma talebini de reddetmiştir. Dolayısıyla bu kişinin bir anayasal hakkı ihlal edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına tanınmış olan ve konsolosluklar eliyle gerçekleşen işlemlere yönelik taleplerin hukuk dışı gerekçelerle reddi, ihraç edilmiş akademisyenlerin hukuki kişi olarak görülmemesi anlamına geldiğinden, doğrudan anayasanın vatandaş olma statüsünü tanımlayan esaslarının ihlali olarak görülmelidir. Akademisyenlerin dilekçelerinin bile kabul edilmemesine neden olan bu hukuk dışılık halinin ülkeden ülkeye, eyaletten

eyalet, şehirden şehire değişen ağır bir keyfiyetle gerçekleştirilmesi, yurt dışında yaşayan ihraç edilmiş akademisyenleri büyük bir öngörülemezlik ve belirsizlik içinde bırakmaktadır.

2. İkinci devletlerin uygulamalarından kaynaklanan ihlaller

a) İhraç edilen akademisyenler, konsolosluklarda işlemlerini gerçekleştiremediğinde, gerekli belgeleri alamadığında, buldukları ülkelerde o ülkenin yasalarında tanınan veya uluslararası sözleşmelerden doğan haklarını kullanmak üzere başvurularında bulunmuşlardır. Bunlardan bir tanesi, kişinin geçerli pasaportu olmadığı durumda oturma izni için yapılan başvurudur. Bu sorunla ilgili de ülkeler arasında ve/veya ülke içinde eyaletler arası farklılaşan uygulamalar olduğu görülmektedir. Bazı ülke/eyaletlerde ilgili makamlarca kişilere bu izni vermek yerine kişinin iltica başvurusu yapmaya yönlendirildiği/zorlandığı görülmüştür. Kişilerin, iltica etmeyi istemediği ve ilgili oturma izninin verilmesini talep ettiği durumlarda işlemler geciktirilebilmiştir. Bu gecikmeler nedeniyle bu kişiler uzun süreli kayıtsız statüsünde kalmış, iki ülkenin hukuki ve bürokratik yapısı içinde sürekli farklı yollara başvurmak ve bir anlamda iki devletle birden mücadele etmek zorunda bırakılmışlardır.

b) Yukarıda bahsi geçen istinabe talebinin akademisyenlerin buldukları ülkelerin mahkemelerince reddedilmesi de yine akademisyenlerin savunma hakkının ihlal edilmesine yol açmıştır. İki ayrı vakada, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri mahkemeleri, *Bu Suça Ortak Olmayacağız!* bildirisine imza atmış olmanın bir suç olmadığını belirterek kişilerin ifadesini almayı reddetmiştir⁵. İlgili ülke mahkemeleri tarafından, bu ifadenin alınmasının yargılama sürecine ortak olmak anlamına geleceği şeklinde bir yorumla, bu kişilerin ifadesini almaktan geri durulması; kişilerin Türkiye'ye giderek ifade vermek zorunda kalmasına, tersi durumda da haklarında yakalama kararı çıkmasına neden olmuştur. Bu durum iki olumsuz seçenekten birisine zorlanan akademisyenlerin içinde bulundaki belirsizlik durumunun ağırlaşmasına yol açmıştır.

3. Konsoloslukta kötü muamele

İhraç edilmiş Barış için Akademisyenler, ihraç edilmiş olmaları sebebiyle konsolosluklarda sözlü kötü muameleye maruz bırakılmışlardır. Başvuru, dilekçe ve taleplerinin gayriresmi ve hukuksuzca reddedilmelerine ek olarak; görüşme yapılan akademisyenler konsoloslukta KHK ile ihraç edildikleri anlaşıldığı andan itibaren, o anda başvuru odasında bulunan herkese duyuracak şekilde ihraç edilmiş oldukları, işlemlerinin yapılmayacağı ve konsolosluğa tekrar gelmemeleri yönünde sözlerin kendilerine

⁵ Amerika Birleşik Devletleri ile ilgili vakaya ilişkin haber için <https://barisicinakademisyenler.net/node/1298>

yöneltildiğini belirtmişlerdir. Diğer memurlara işaret ederek “Allah Allah! Bu hiç [ihraç edilmiş birine] benzemiyor, gerçekten mi?”; etraftakilerin duyacağı biçimde “Tahdidiniz var size işlem yapmayacağız”; “Neden sizin işleminiz altında benim imzam olsun!”; “Yeter bıktık artık sizden! Sizden kurtulamadık! Çekilin diğer vatandaşların işlemlerini yapamıyoruz!” gibi ifadeler bu söz ve davranışlardan bazılarıdır. İhraç akademisyenler, zaman zaman aynı yerde bekleyen diğer vatandaşlar tarafından da “Çekilin ben vatandaşım, benim işlemim yapılacak” türünde sözlere maruz bırakılmışlardır. Ayrıca, davalarının beraatle sonuçlanmasına ve pasaport tahditlerinin kalkmasına rağmen bir konsolosluk görevlisinin “Siz her işlem yaptığınızda sorun çıkmaya devam edecek” sözleri, KHK ile ihracın vatandaşlık haklarının ihlali için bir sebep olarak görülmeye devam edeceğini ortaya koymaktadır.

4. Ulus-ötesi damgalama, suçlulaştırma ve hedef gösterme

2016 darbe girişiminin ardından, KHK ile ihraç edilen kamu personelinin terörist ve/veya terörle irtibatlı ve iltisaklı kişiler olarak damgalanmasının, sadece Türkiye’de değil Türkiye dışında yaşayan Türkiyeliler arasında da yaygın olduğu görülmektedir. Görüşme yapılan Barış için Akademisyenler arasında, yurt dışında yaşadıkları yerlerde KHK ile ihraç edildiklerini saklamaya çaba göstermek zorunda bırakıldıklarını belirten akademisyenler bulunmaktadır. Bu kişilerden bir kısmı komşuları ve yaşadıkları yerdeki esnaf gibi çeşitli kişilerce “Biz burada vatan hainlerini sevmeyiz” biçiminde tehditlere maruz kalmışlardır.

Öte yandan üniversitelerde ders veren akademisyenler, özellikle Türkiyeli öğrencilerin sayısının çok olduğu derslerde hedef olmaktan korktuklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca, ders içeriği veya derslerde yapılan tartışmalar nedeniyle öğrencilerin konsolosluklara “Burada terör propogandası yapılıyor” yönünde şikayet/ihbarları olduğu için ders vermekten geri durmak zorunda kalan akademisyenler de bulunmaktadır.

5. Yurt dışında sürdürülen lisansüstü eğitime ilişkin ihlaller

Yurt dışındaki yükseköğretim kurumlarından alınan doktora eğitimine ilişkin denklik işlemi ve belgesi Üniversitelerarası Kurul Başkanlığı (ÜAK) tarafından tesis edilir.

Bir vakada Aralık 2017’de ABD’deki bir üniversitenin sosyoloji bölümünde doktorasını tamamlayan ve denklik için Eylül 2018’de ÜAK’a başvuran bir akademisyenin başvurusu, iki yıl bekletildikten sonra 2020 yılında reddedilmiştir. ÜAK’ın tebliğ edilen kararına göre, Terörle Mücadele Kanunu Madde 7/2’de tanımlanmış terör propogandası suçu oluşturabileceği, tezde yer alan bazı ifadelerle terör propogandası yapıldığı, diğer bazı ifadelerin Türk Ceza Kanunu 301. maddesine göre suç oluşturabileceği ifade edilerek; ilgili

ifadelerin Anayasa’da düzenlenen “düşünceyi açıklama ve yayma, bilim ve sanat hürriyeti” sınırlarının dışında kaldığı, bu ifadelerin eleştirel amaçlı ve düşünceyi açıklama olarak nitelenemeyeceği ve nihayetinde objektif olmadığı ve tahrik edici nitelik taşıdığı belirtilerek teze denklik verme talebi reddedilmiştir. ÜAK’ın, ancak yetkili mahkemeler tarafından, gerekli soruşturmalar yapıldıktan ve yargılama süreci tamamlandıktan sonra verilebilecek birtakım kararlar verdiği anlaşılmaktadır. Keza, mahkeme yargılama sonucunda tezde suç unsurları bulunduğu hükmetse dahi, ÜAK’ın değerlendirme ve yaptırım gücünün akademik ve etik meselelerle sınırlı olduğu hatırlandığında, ÜAK’ın görev sınırlarının dışına çıkarak suç işlediği anlaşılmaktadır.

ÜAK’ın akademik değerlendirme yerine hukuki ve politik değerlendirme yapması, sadece yetki ihlali değil aynı zamanda Türkiye’de akademik özgürlüklerin ihlaline de bir örnektir.

6. Göçmenlik ve neo-liberal akademinin kesişme noktası: Çoklu krizler

Düzensiz yollarla yurt dışına çıkan ve/veya pasaport tahditleri nedeniyle kağıtsız duruma düşen, iltica başvurusu yapmak zorunda kalan akademisyenler, iltica hakkı krizinin de etkilerinden ağır biçimde etkilenmektedir. İltica başvurularının değerlendirilme sürelerinin bir yılın üzerine çıkması, bazı ülke ve/veya eyaletlerde diğerlerine nazaran oturma izni başvurusu yapanlara, kağıtsızlara, iltica başvurusu sahiplerine daha sert uygulamaların olması nedeniyle bu akademisyenler bakımından statü ve/veya oturma izni almak zorlaşmaktadır.

Oturma izni özellikle Almanya’da çalışma durumuyla doğrudan ilintilidir. Bu nedenle oturma iznini yeniletebilmek için akademisyenler sürekli olarak burs/iş bulma baskısı altında yaşamaktadırlar. Akademiye neo-liberal politikaların ağır baskısı tüm dünyada hissedilirken ve görece uzun süreli, bir-iki yıllık, pozisyon bulmanın oldukça zorlaştığı bu dönemde, öngörülebilir bir hayat kurmak neredeyse imkansız hale gelmiştir. Covid-19 pandemisinin genel olarak tüm ekonomiler ve sektörlerle etkisinin akademik faaliyetleri de sekteye uğratması nedeniyle çoklu krizler ve ihlallerin etkisi daha da ağırlaşmıştır. Akademisyenler buldukları ülkelerde işe bağlı oturma izni sebebiyle belirsizlik döngüsüne sıkışmaktadır. Türkiye’de yaşayan ihraç edilmiş kişiler ve yakınlarının maruz bırakıldığı güvencesizleştirme ve yoksullaştırmadan yurt dışında yaşayanlar da ağır biçimde etkilenmiştir.

Barış için Akademisyenlere yönelik ihlaller, yaklaşık beş yıldır sınırları aşarak devam etmektedir. Temmuz 2019 tarihli ve *Bu Suça Ortak Olmayacağız!* bildirisini imzalamış

olmanın ifade özgürlüğü kapsamında olduğuna hükmeden AYM kararının ardından, hakların iade edilmesi ve adaletin yeniden tesis edilmesi Türkiye’de yaşayan akademisyenler kadar diğer ülkelerde yaşayan akademisyenler için de kritik önemdedir.

Barış İçin Akademisyenlere yönelik ihlallerin sonlandırılması ve sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldırılması için atılması gereken adımlar, sadece ihlale maruz kalan kişilerin tazmini açısından değil, ve fakat Türkiye’de ifade özgürlüğünün ve daha özel olarak akademik özgürlüğün yeniden tesisi açısından da kritik önemdedir.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı olarak süreci izlemeye devam edeceğimizi hatırlatarak, gerek Türkiye’de gerekse yurt dışında yaşayan akademisyenlere yönelik ihlallerin son bulması ve hakların iadesi için gereken adımların ivedilikle atılması konusunda yetkilileri sorumlu davranmaya çağırıyoruz.

Bu rapor, Avrupa Birliği tarafından desteklenen “İnsan hakları ortamının yeniden inşası için ifade, basın, örgütlenme ve toplantı özgürlüklerini savunmak” projesi kapsamında hazırlanmıştır. İçerik Türkiye İnsan Hakları Vakfı’nın sorumluluğundadır ve Avrupa Birliği’nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

